ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ F. G. JACOBS της 27ης Φεβρουαρίου 1997 *

1. Στην παρούσα υπόθεση, το Hoge Raad der Nederlanden ζητεί από το Δικαστήριο, στο πλαίσιο της χρησιμοποιήσεως νέων ετικετών από παράλληλο εισαγωγέα οινοπνευματωδών ποτών, να διευκρινίσει και να διευρύνει τις αρχές που έχουν θεσπιστεί με τη νομολογία του σχετικά με τις παράλληλες εισαγωγές επανασυσκευασθέντων φαρμακευτικών προϊόντων. Συγκεκριμένα, τίθεται το ερώτημα αν ο δικαιούχος σήματος μπορεί να επικαλείται το δικαίωμά του επί του σήματος για να εμποδίζει την επικόλληση νέων ετικετών σε οινοπνευματώδη ποτά, σκοπός της οποίας είναι η αφαίρεση των ενδείξεων αναγνωρίσεως που χρησιμοποιούνται από τον δικαιούχο αυτό προκειμένου να ελέγχει τις παράλληλες εισαγωγές και να διαπιστώνει κενά στο σύστημα οργανώσεως των πωλήσεών του.

Τα πραγματικά περιστατικά και τα ερωτήματα του εθνικού δικαστηρίου

2. Η ενώπιον των ολλανδικών δικαστηρίων διαδικασία άρχισε το 1990 και οι διάδικοι τροποποίησαν πλειστάκις τα αιτήματά τους. Οι διάδικοι δεν συμφωνούν, ούτε και σ' αυτό το στάδιο της διαδικασίας, ως προς τα συγκεκριμένα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως και μεγάλο μέρος της ενώπιον του Δικαστηρίου προφορικής διαδικασίας αναλώθηκε για την αμφισβήτηση των περιστατικών αυτών, τα οποία φαίνεται ότι δεν έχουν πλήρως αποδειχθεί ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων. Παρ' όλ' αυτά, τα ανακύψαντα στην κύρια δίκη ζητήματα είναι επαρκώς σαφή, ώστε το Δικαστήριο να μπορεί να δώσει στο Hoge Raad χρήσιμη απάντηση.

3. Ο Loendersloot, ο οποίος, προφανώς, κατά τον κρίσιμο χρόνο ασκούσε εμπορικές δραστηριότητες ως μονοπρόσωπη εταιρία, είναι μεταφορέας εμπορευμάτων εγκατεστημένος στις Κάτω Χώρες, μέρος των δραστηριοτήτων του οποίου φέρεται ότι περιελάμβανε «αποκωδικοποίηση» των φιαλών σκωτσέζικου ουίσκι προς τον σκοπό παράλληλης εμπορίας. Ως αποκωδικοποίηση νοείται η αφαίρεση των αριθμών αναγνωρίσεως οι οποίοι τοποθετούνται στις φιάλες αυτές από τους παραγωγούς. Πάντως, οι διάδικοι δεν συμφωνούν ούτε ως προς τους λόγους για τους οποίους ο Loendersloot επιδίδεται στη δραστηριότητα αυτή ούτε ως προς τους ακριβείς σκοπούς που εξυπηρετούν αυτοί οι αριθμοί αναγνωρίσεως. Δεν συμφωνούν ούτε ως προς το πόσους και τι είδους αριθμούς φέρουν οι φιάλες ούτε ως προς το ακριβές σημείο στο οποίο είναι τοποθετημένοι. Φαίνεται ότι, τουλάχιστον σε ορισμένες περιπτώσεις, ο Loendersloot αφαιρεί πλήρως ή εν μέρει τις ετικέτες οι οποίες φέρουν τα σήματα των παραγωγών και είτε επικολλά πάλι τις ετικέτες αυτές ή τις αντικαθιστά με παρεμφερείς· σε ορισμένες περιπτώσεις, τους αριθμούς αναγνωρίσεως που αφαιρεί ο Loendersloot φέρουν οι ίδιες οι ετικέτες, ενώ σε άλλες περιπτώσεις οι αριθμοί είναι τοποθετημένοι στις φιάλες και καλύπτονται από την ετικέτα.

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η αγγλική.

4. Οι λοιποί διάδικοι της κύριας δίκης είναι δεκαπέντε εταιρίες, οι οποίες διέπονται από το σκωτικό ή το αγγλικό δίκαιο. Για λόγους ευκολίας θα αναφέρομαι στο εξής σ' αυτές συλλογικά ως Ballantine κ.λπ. Οι εταιρίες αυτές παράγουν φημισμένα σκωτσέζικα ουίσκι όπως, το Ballantine's, το Long John, το J & B, το Johnnie Walker, το White Horse, το Old Parr, το Glenfiddich και το William Grant's. Το 1990 οι Ballantine κ.λπ. ενήγαγαν τον Loendersloot ενώπιον του Arrondissementsrechtbank te Breda, ζητώντας να του απαγορευθεί η διενέργεια κυρίως των ακολούθων πράξεων:

α) η αφαίρεση των αριθμών αναγνωρίσεως από τις φιάλες ουίσκι οι οποίες παράγονται από τις Ballantine κ.λπ.·

β) η αφαίρεση από τις φιάλες αυτές των σημάτων των Ballantine κ.λπ., και η επανατοποθέτησή τους, με επικόλληση είτε των αρχικών ετικετών είτε απομιμήσεων των ετικετών αυτών·

γ) η αφαίρεση από τις φιάλες αυτές του ονόματος του εισαγωγέα, και η αντικατάστασή του με το όνομα εισαγωγέα ο οποίος δεν έχει καμία συμβατική σχέση με τις Ballantine κ.λπ.·

δ) η αφαίρεση από τις φιάλες αυτές της λέξεως pure (αγνό)·

ε) η εξαγωγή των ούτως μετασκευασμένων φιαλών σε εμπόρους στη Γαλλία, στην Ισπανία, στην Αγγλία, στις Ηνωμένες Πολιτείες και στην Ιαπωνία.

5. Κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, ο Loendersloot υποστήριξε ότι οι πράξεις αυτές (αν έχουν διαπραχθεί, πράγμα το οποίο αρνείται ως προς ορισμένα σημεία) δεν είναι παράνομες και είναι απαραίτητες προκειμένου να πραγματοποιούνται παράλληλες εισαγωγές. Ο Loendersloot ισχυρίζεται ότι οι Ballantine κ.λπ. σκοπούν στη στεγανοποίηση των αγορών εντός της Κοινότητας και αλλού, προκειμένου να διατηρούν τεχνητές διαφορές των τιμών. Ο Loendersloot υποστηρίζει ότι οι Ballantine κ.λπ. επιδιώκουν να εμποδίζουν τους εισαγωγείς σκωτσέζικων ουίσκι, οι οποίοι είναι εγκατεστημένοι σε χώρες όπου οι τιμές είναι χαμηλές, να προμηθεύουν εμπόρους σε χώρες με υψηλές τιμές και ότι οι αριθμοί αναγνωρίσεως στις φιάλες ουίσκι διευκολύνουν τον έλεγχο των εισαγωγών αυτών, επιτρέποντας στις Ballantine κ.λπ. να παρακολουθούν τη διαδρομή των φιαλών που εμφανίζονται σε «λάθος» αγορές.

6. Κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, οι Ballantine κ.λπ. αντέκρουσαν εντόνως τους ισχυρισμούς αυτούς. Η άποψή τους είναι ότι οι αριθμοί αναγνωρίσεως εξυπηρετούν εντελώς νόμιμους σκοπούς, όπως την απόσυρση των ελαττωματικών προϊόντων και την πάταξη της παραποιήσεως. Οι Ballantine κ.λπ. αρνούνται ότι σκοπός τους είναι

η στεγανοποίηση των αγορών εντός της Κοινότητας.

7. Με απόφαση της 21ης Ιουλίου 1992 το Arrondissementsrechtbank απαγόρευσε στον Loendersloot να αφαιρεί τις ενδείξεις αναγνωρίσεως από τις φιάλες και τις συσκευασίες και να εξάγει τα προϊόντα χωρίς τις ενδείξεις αναγνωρίσεως (απαγορεύσεις που αναφέρθηκαν στα σημεία α' και ε' ανωτέρω) [1]. Περαιτέρω, το Arrondissementsrechtbank διέταξε τις Ballantine κ.λπ. να προσκομίσουν αποδείξεις σχετικά με τα προβαλλόμενα από αυτές δικαιώματα επί του σήματος (σημείο β' ανωτέρω) και τους επέτρεψε να υποβάλουν περαιτέρω προτάσεις για να διευκρινίσουν το συμφέρον τους για την επιβολή των απαγορεύσεων γ' και δ' (αφαίρεση και αντικατάσταση του ονόματος του εισαγωγέα και αφαίρεση της λέξεως «pure»).

8. Ο Loendersloot άσκησε έφεση κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον του Gerechtshof te 's-Hertogenbosch. Ζήτησε από το Gerechtshof να εξαφανίσει την απόφαση, να κρίνει επί της υποθέσεως το ίδιο και να απορρίψει όλα τα αιτήματα των Ballantine κ.λπ. Οι Ballantine κ.λπ. άσκησαν αντέφεση, επαναλαμβάνοντας τους πρωτοδίκως προβληθέντες ισχυρισμούς.

9. Με απόφαση της 28ης Μαρτίου 1994, το Gerechtshof, εξαφανίζοντας εν μέρει την απόφαση του Arrondissementsrechtbank, απέρριψε το αίτημα των Ballantine κ.λπ. περί απαγορεύσεως αφενός της αφαιρέσεως των αριθμών αναγνωρίσεως και αφετέρου της εξαγωγής των προϊόντων χωρίς τις ενδείξεις αναγνωρίσεως. Πάντως, ως προς το θέμα της προσβολής του δικαιώματος επί του σήματος, το Gerechtshof έκρινε ότι το Arrondissementsrechtbank είχε ορθώς αποφανθεί ότι η αφαίρεση και η επανατοποθέτηση του σήματος από τρίτον συνιστούν απαγορευμένη χρήση του σήματος αυτού και, επομένως, ότι ορθώς διέταξε τις Ballantine κ.λπ. να προσκομίσουν αποδείξεις σχετικά με τα προβαλλόμενα από αυτούς δικαιώματα επί του σήματος. Το Gerechtshof απέρριψε τα επιχειρήματα του Loendersloot ότι τα άρθρα 30 και 36 της Συνθήκης απαγορεύουν την επιβολή της απαγορεύσεως που ζητούσαν οι Ballantine κ.λπ. όσον αφορά τα σήματα. Το Gerechtshof έκρινε ότι το αποκλειστικό δικαίωμα του δικαιούχου του σήματος να τοποθετεί το σήμα αυτό αποτελεί μέρος του ειδικού περιεχομένου των σημάτων και ότι, εφόσον ο Loendersloot δεν ισχυριζόταν ότι τα ίδια τα σήματα (αντίθετα απ' ό,τι οι αριθμοί αναγνωρίσεως) χρησιμοποιούνται για την τεχνητή στεγανοποίηση των αγορών, η επιδιωκόμενη από τις Ballantine κ.λπ. επιβολή απαγορεύσεων δεν είναι αντίθετη στα άρθρα 30 και 36.

10. Κατά της αποφάσεως του Gerechtshof ο Loendersloot άσκησε αναίρεση ενώπιον του Hoge Raad. Αναίρεση άσκησαν επίσης οι Ballantine κ.λπ. Με την απόφαση της 3ης Νοεμβρίου 1995, το Hoge Raad επιβεβαίωσε τις αποφάσεις των κατωτέρων δικαστηρίων ως προς το ότι η αφαίρεση και η επανατοποθέτηση του σήματος από τρίτον χωρίς τη συναίνεση του δικαιούχου του σήματος απαγορεύονται από το εθνικό δίκαιο, συγκεκριμένα από τον Benelux Merkenwet (νόμο περί σημάτων της Μπενελούξ). Περαιτέρω, το Hoge Raad έκρινε ότι δεν μπορεί να αποφανθεί επί των επιχειρημάτων σχετικά με τα άρθρα 30 και 36 της

1 — Βλ. παράγραφο 4 ανωτέρω.

Συνθήκης χωρίς να υποβάλει προηγουμένως στο Δικαστήριο αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως. Συνεπώς, το Hoge Raad υπέβαλε στο Δικαστήριο τα ακόλουθα ερωτήματα σχετικά με την ερμηνεία του άρθρου 36 της Συνθήκης:

«1) Περιλαμβάνεται στο ειδικό περιεχόμενο του δικαιώματος επί του σήματος η εξουσία που αντλεί από το εθνικό του δίκαιο ο δικαιούχος του σήματος, ως προς τα οινοπνευματώδη ποτά που παρασκευάζει, να απαγορεύει σε τρίτον να αφαιρεί από τις φιάλες και τις συσκευασίες φιαλών που έχει διαθέσει στο εμπόριο εντός της Κοινότητας ο δικαιούχος του σήματος τις ετικέτες με το εν λόγω σήμα και στη συνέχεια να επιθέτει εκ νέου τις ετικέτες αυτές ή να τις αντικαθιστά με παρόμοιες, χωρίς να αλλοιώνει την αρχική κατάσταση του προϊόντος;

2) Θα διέφερε εν προκειμένω η απάντηση — καθόσον πρόκειται για αντικατάσταση ετικετών με άλλες παρόμοιες — αν ο τρίτος παρέλειπε την αναγραφόμενη στις αρχικές ετικέτες ένδειξη pure και/ή το όνομα του εισαγωγέα και ενδεχομένως αντικαθιστούσε το όνομα αυτό με το όνομα άλλου προσώπου;

3) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα, λαμβανομένου όμως υπόψη ότι ο δικαιούχος του σήματος επωφελείται από την κατά το ερώτημα αυτό εξουσία του να εμποδίζει τον τρίτο να αφαιρεί τις ενδείξεις αναγνωρίσεως που έχει επιθέσει ο δικαιούχος του σήματος πάνω στις ή κάτω από τις ετικέτες και οι οποίες παρέχουν στον δικαιούχο του σήματος τη δυνατότητα να διαπιστώνει κενά στο σύστημα οργανώσεως των πωλήσεών του και κατ' αυτόν τον τρόπο να καταπολεμά την παράλληλη εμπορία των προϊόντων του, πρέπει η κατ' αυτόν τον τρόπο άσκηση του δικαιώματος επί του σήματος να θεωρηθεί ότι αποτελεί "συγκεκαλυμμένο περιορισμό στο εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών" που αποσκοπεί στην τεχνητή στεγανοποίηση των αγορών;

4) Πόσο θα διέφερε η απάντηση στο τρίτο ερώτημα, αν ο δικαιούχος του σήματος είτε είχε επιθέσει αυτές τις ενδείξεις αναγνωρίσεως βάσει προβλεπόμενης από τον νόμο υποχρεώσεως ή χωρίς να υπέχει σχετική υποχρέωση, αλλά, εν πάση περιπτώσει, με σκοπό να έχει τη δυνατότητα product recall (απόσυρσης του προϊόντος) και/ή να μπορεί να περιορίζει αυτός την ευθύνη που υπέχει ως προς το προϊόν και/ή να πατάσσει την παραποίηση είτε επιδίωκε αποκλειστικά να πατάξει την παράλληλη εμπορία;»

11. Κατά την ενώπιον του Δικαστηρίου διαδικασία, γραπτές παρατηρήσεις υπέβαλαν ο Loenderslot, οι Ballantine κ.λπ., το Ηνωμένο Βασίλειο και η Επιτροπή, όλοι δε εκπροσωπήθηκαν κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση.

Οι κρίσιμες διατάξεις της Συνθήκης και η νομολογία

12. Πριν από την εξέταση των ερωτημάτων του Hoge Raad, ίσως είναι χρήσιμο να αναφερθούν οι βασικές αρχές που εφαρμόζο-

νται στον οικείο τομέα, όπως προκύπτουν από τη Συνθήκη και τη νομολογία του Δικαστηρίου.

13. Όταν ο δικαιούχος σήματος μπορεί, βάσει του εθνικού δικαίου, να χρησιμοποιεί το σήμα του για να εμποδίζει την εισαγωγή και πώληση εμπορευμάτων τα οποία κυκλοφορούν νομίμως στην αγορά άλλου κράτους μέλους, αυτό ισοδυναμεί με μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος προς ποσοτικό περιορισμό επί των εισαγωγών υπό την έννοια του άρθρου 30. Ομοίως, το να επιτρέπεται η χρήση του σήματος για να εμποδίζεται η εξαγωγή τέτοιων εμπορευμάτων σε άλλα κράτη μέλη ισοδυναμεί με μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος προς ποσοτικό περιορισμό επί των εξαγωγών, αντίθετο προς το άρθρο 34 της Συνθήκης.

14. Δυνάμει του πρώτου εδαφίου του άρθρου 36, τα άρθρα 30 και 34 δεν αντιτίθενται στις απαγορεύσεις ή στους περιορισμούς που δικαιολογούνται από λόγους προστασίας της βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας. Στο δεύτερο εδάφιο του άρθρου 36 αναφέρεται ότι τέτοιου είδους απαγορεύσεις ή περιορισμοί δεν δύνανται να αποτελούν μέσο αυθαιρέτων διακρίσεων ούτε συγκεκαλυμμένο περιορισμό στο εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών.

15. Το άρθρο 36 επιτρέπει εξαιρέσεις στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων για τους λόγους αυτούς, μόνον καθόσον οι εξαιρέσεις είναι απαραίτητες για την προστασία των δικαιωμάτων που συνιστούν το ειδικό περιεχόμενο της ιδιοκτησίας αυτής. Το ειδικό περιεχόμενο του δικαιώματος επί του σήματος περιλαμβάνει την εγγύηση για τον δικαιούχο του σήματος ότι έχει το δικαίωμα να χρησιμοποιεί το σήμα αυτό για να θέτει το προϊόν σε κυκλοφορία για πρώτη φορά και, επομένως, την προστασία του έναντι των ανταγωνιστών που επιθυμούν να εκμεταλλευθούν τη θέση και φήμη του σήματος πωλώντας προϊόντα που παρανόμως φέρουν το σήμα αυτό. Συνεπώς, ο δικαιούχος σήματος δεν μπορεί κατ' αρχήν να επικαλείται το δικαίωμά του επί του σήματος για να εμποδίζει την ελεύθερη κυκλοφορία προϊόντος που έχει τεθεί νομίμως στην αγορά από τον ίδιο ή με τη συναίνεσή του· στις περιπτώσεις αυτές, το αποκλειστικό του δικαίωμα χρήσεως του σήματος θεωρείται αναλωθέν. Εάν τούτο δεν συνέβαινε, ο δικαιούχος θα μπορούσε να στεγανοποιεί τις εθνικές αγορές και, ως εκ τούτου, να περιορίζει το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών, μολονότι ο περιορισμός αυτός δεν θα ήταν αναγκαίος για να διασφαλίζεται η ουσία του απορρέοντος από το σήμα αποκλειστικού δικαιώματος [2].

16. Εντούτοις, ο δικαιούχος του σήματος έχει οπωσδήποτε το δικαίωμα να εμποδίζει την περαιτέρω εμπορία υπό ορισμένες προϋποθέσεις. Το περιεχόμενο του δικαιώματός του απορρέει από τη βασική λειτουργία του σήματος, δηλαδή από την εγγύηση που παρέχει στον καταναλωτή ή στον τελικό χρήστη σε σχέση με την προέλευση του προϊόντος επί του οποίου έχει τεθεί το σήμα, αφού του δίνει τη δυνατότητα να διακρίνει, χωρίς κίνδυνο συγχύσεως, το προϊόν αυτό από τα προϊόντα που έχουν άλλη προέλευση [3]. Εξάλλου, τα

2 — Αποφάσεις του Δικαστηρίου της 8ης Ιουνίου 1971 στην υπόθεση 78/70, Deutsche Grammophon (Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 839), της 31ης Οκτωβρίου 1974 στην υπόθεση 16/74, Winthrop (Συλλογή τόμος 1974, σ. 479), της 9ης Ιουλίου 1985 στην υπόθεση 19/84, Pharmon (Συλλογή 1985, σ. 2281), και της 17ης Οκτωβρίου 1990 στην υπόθεση C-10/89, HAG GF (στο εξής: HAG II) (Συλλογή 1990, σ. I-3711).

3 — Βλ. αποφάσεις του Δικαστηρίου της 23ης Μαΐου 1978 στην υπόθεση 102/77, Hoffmann-La Roche (Συλλογή τόμος 1978, σ. 351, σκέψη 7), της 10ης Οκτωβρίου 1978 στην υπόθεση 3/78, American Home Products (Συλλογή τόμος 1978, σ. 567, σκέψεις 11 και 12), και προαναφερθείσα απόφαση HAG II, σκέψη 14.

δικαιώματα επί του σήματος δίνουν στον δικαιούχο τη δυνατότητα να προσελκύει και να διατηρεί πελάτες λόγω της ποιότητας των προϊόντων του και των υπηρεσιών του, πράγμα που καθίσταται δυνατό χάρη στην ύπαρξη των διακριτικών γνωρισμάτων που εξατομικεύουν τα προϊόντα και τις υπηρεσίες αυτές [4].

17. Συνεπώς, παρά το γεγονός ότι το φέρον σήμα προϊόν έχει νομίμως τεθεί σε εμπορία από τον δικαιούχο ή με τη συναίνεσή του, ο δικαιούχος του σήματος μπορεί να εμποδίζει κάθε χρησιμοποίηση του σήματος που είναι δυνατό να παραβλάψει την ούτως νοουμένη εγγύηση προελεύσεως.

18. Εφαρμόζοντας τις αρχές αυτές στην επανασυσκευασία των φαρμακευτικών προϊόντων προς τον σκοπό παράλληλης εμπορίας, το Δικαστήριο έκρινε στην υπόθεση Hoffmann-La Roche ότι το άρθρο 36 έχει την έννοια ότι δίνει στον δικαιούχο του σήματος τη δυνατότητα να επικαλείται το δικαίωμά του επί του σήματος για να εμποδίζει εισαγωγέα να εμπορεύεται προϊόν το οποίο έχει διατεθεί στην αγορά άλλου κράτους μέλους από τον δικαιούχο ή με τη συναίνεσή του, όταν ο εισαγωγέας αυτός έχει επανασυσκευάσει το προϊόν σε νέα συσκευασία, επί της οποίας έχει τεθεί εκ νέου το σήμα· ο δικαιούχος του σήματος όμως δεν μπορεί να επικαλείται τα δικαιώματά του:

— αν αποδεικνύεται ότι η άσκηση του δικαιώματος επί του σήματος από τον κάτοχό του, λαμβανομένου υπόψη του συστήματος εμπορίας που εφαρμόζει ο εν λόγω κάτοχος, θα συνέτεινε στην τεχνητή στεγανοποίηση των αγορών των κρατών μελών·

— αν αποδεικνύεται ότι η νέα συσκευασία δεν μπορεί να επηρεάσει αρνητικά την αρχική κατάσταση του προϊόντος·

— αν ο κάτοχος του σήματος ειδοποιείται πριν από τη διάθεση προς πώληση του ανασυσκευασθέντος προϊόντος· και

— αν αναφέρεται στη νέα συσκευασία ποιος έχει ανασυσκευάσει το προϊόν. [5]

19. Με την απόφαση Bristol-Myers Squibb, η οποία εκδόθηκε μετά την υποβολή της παρούσας αιτήσεως προς έκδοση προδικαστικής αποφάσεως, το Δικαστήριο διευκρίνισε περαιτέρω τις προϋποθέσεις αυτές. Στη συνέχεια των προτάσεών μου θα εξετάσω λεπτομερέστερα την πρώτη προϋπόθεση, δηλαδή την τεχνητή στεγανοποίηση των αγορών, η οποία είναι ιδιαίτερα σημαντική για την παρούσα υπόθεση.

20. Πάντως, ενδείκνυται επίσης να αναφερθούν ευθύς εξαρχής οι κρίσεις του Δικα-

4 — Αποφάσεις του Δικαστηρίου της 11ης Ιουλίου 1996 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-427/93, C-429/93 και C-436/93, Bristol-Myers Squibb κ.λπ. (Συλλογή 1996, σ. I-3457), στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-71/94, C-72/94 και C-73/94, Eurim-Pharm (Συλλογή 1996, σ. I-3603), και στην υπόθεση C-232/94, MPA Pharma (Συλλογή 1996, σ. I-3671).

5 — Απόφαση Hoffmann-La Roche, προαναφερθείσα στην υποσημείωση 3, σκέψη 14.

στηρίου ως προς τις λοιπές προϋποθέσεις που πρέπει να τηρεί ο παράλληλος εισαγωγέας κατά την επανασυσκευασία αυτή, όπως εκτίθενται στην απόφαση Bristol-Myers Squibb [6]. Ειδικότερα, θα ήθελα να επισημάνω ότι, παρά το ότι η απαίτηση να μην επηρεάζεται η αρχική κατάσταση του προϊόντος αναφέρεται στην κατάσταση του προϊόντος εντός της συσκευασίας, το Δικαστήριο τόνισε ότι η ακατάλληλη παρουσίαση του επανασυσκευασμένου προϊόντος, ιδιαίτερα η ελαττωματική, προχειροφτιαγμένη ή κακής ποιότητας συσκευασία, θα μπορούσε να βλάψει τη φήμη του σήματος [7].

Δύο προκαταρκτικά ζητήματα

21. Τα ερωτήματα που υπέβαλε στο Δικαστήριο στην παρούσα υπόθεση το Hoge Raad πρέπει να εξεταστούν ενόψει των προεκτεθέντων. Πριν όμως εξετάσω τα ζητήματα αυτά, θα πρέπει να ασχοληθώ σύντομα με δύο προκαταρκτικά ζητήματα. Πρώτον, θα ήθελα να επισημάνω ότι τα ερωτήματα του Hoge Raad αφορούν την ερμηνεία της Συνθήκης, συγκεκριμένα του άρθρου 36, και ότι δεν υποβλήθηκε κανένα ερώτημα σχετικά με την ερμηνεία της οδηγίας (ΕΟΚ) 89/104 του Συμβουλίου [8]. Η οδηγία αυτή, η οποία προβλέπει την προσέγγιση ορισμένων εθνικών διατάξεων του δικαίου περί σημάτων, έπρεπε να έχει τεθεί σε εφαρμογή από τα κράτη μέλη μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 1992. Το άρθρο 7 της οδηγίας, με τίτλο «Όρια [ανάλωση] του δικαιώματος που παρέχει το σήμα», το οποίο είναι ιδιαίτερης σημασίας, ορίζει τα εξής:

«1. Το δικαίωμα που παρέχει το σήμα δεν επιτρέπει στον δικαιούχο να απαγορεύει τη χρήση του σήματος για προϊόντα που έχουν διατεθεί υπό το σήμα αυτό στο εμπόριο μέσα στην Κοινότητα από τον ίδιο τον δικαιούχο ή με τη συγκατάθεσή του.

2. Η παράγραφος 1 δεν εφαρμόζεται εάν ο δικαιούχος έχει νόμιμους λόγους να αντιταχθεί στη μεταγενέστερη εμπορική εκμετάλλευση των προϊόντων, ιδίως όταν η κατάσταση των προϊόντων μεταβάλλεται μετά τη διάθεσή τους στο εμπόριο.»

22. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, τέθηκε το ζήτημα εάν το Δικαστήριο πρέπει να εξετάσει την εφαρμογή της οδηγίας στην παρούσα υπόθεση. Όπως επισήμανα με τις προτάσεις μου στην υπόθεση Bristol-Myers Squibb [9], η διαταγή άρσεως της προσβολής σκοπεί να εμποδίσει τη διάπραξη ή την επανάληψη ενός αδικήματος στο μέλλον· συνεπώς, οποιαδήποτε διαταγή άρσεως της προσβολής εκδώσουν τα εθνικά δικαστήρια μετά την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως στην παρούσα υπόθεση θα αφορά κατ' ανάγκη τον μετά τη θέση σε εφαρμογή της οδηγίας χρόνο. Πάντως, στην υπόθεση Bristol-Myers Squibb το Δικαστήριο κατέστησε σαφές ότι το άρθρο 7 της οδηγίας, και ειδικότερα η παράγραφος 2, πρέπει να ερμηνεύεται με τον ίδιο τρόπο που το Δικαστήριο ερμηνεύει τα άρθρα 30

6 — Σκέψεις 67 επ. Βλ., επίσης, σκέψεις 58 επ. της αποφάσεως Eurim-Pharm, προαναφερθείσα στην υποσημείωση 4, και σκέψεις 39 επ. της αποφάσεως MPA Pharm, προαναφερθείσα στην υποσημείωση 4.

7 — Σκέψεις 75 και 76 της αποφάσεως.

8 — Οδηγία της 21ης Δεκεμβρίου 1988 για την προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών περί σημάτων (ΕΕ 1989, L 40, σ. 1).

9 — Προαναφερθείσα στην υποσημείωση 4, παράγραφος 58.

και 36 της Συνθήκης. Στη σκέψη 50 της αποφάσεώς του το Δικαστήριο δέχτηκε τα εξής:

«Επομένως, κατά τη νομολογία αυτή, το άρθρο 7, παράγραφος 2, της οδηγίας πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι ο δικαιούχος του σήματος μπορεί νομίμως να αντιταχθεί στη μεταγενέστερη διάθεση στο εμπόριο ενός φαρμακευτικού προϊόντος, σε περίπτωση που ο εισαγωγέας έχει επανασυσκευάσει το προϊόν και έχει επιθέσει εκ νέου το σήμα, εκτός αν πληρούνται οι τέσσερις προϋποθέσεις που έχουν τεθεί με την (...) απόφαση Hoffmann-La Roche.»

23. Συνεπώς, παρ' όλον ότι θεωρώ ότι το Δικαστήριο πρέπει να απαντήσει στα υποβληθέντα ερωτήματα όπως αυτά διατυπώθηκαν από το Hoge Raad, δεν νομίζω ότι το αποτέλεσμα θα είναι διαφορετικό βάσει της οδηγίας.

24. Δεύτερον, οι Ballantine κ.λπ. ισχυρίζονται ότι το άρθρο 30 δεν εφαρμόζεται εν προκειμένω, οπότε τα αφορώντα την ερμηνεία του άρθρου 36 ερωτήματα του Hoge Raad είναι αλυσιτελή. Οι Ballantine κ.λπ. ισχυρίζονται ότι, καθόσον ο Loendersloot εξάγει τις φιάλες με τις νέες ετικέτες προς τρίτες χώρες, δεν τίθεται ζήτημα ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων μεταξύ κρατών μελών. Εξάλλου, οι Ballantine κ.λπ. υποστηρίζουν ότι το δικαίωμά τους να αντιτάσσονται στην εκ νέου επίθεση των σημάτων τους δεν συγκρούεται με τους κανόνες περί ελεύθερης κυκλοφορίας: ο Loendersloot ουδόλως εμποδίζεται κατά την εξαγωγή των αρχικών φιαλών σκωτσέζικου ουίσκι σε άλλα κράτη μέλη και οι Ballantine κ.λπ. δεν αντιλαμβάνονται πώς οι φιάλες επί των οποίων έχουν επικολληθεί νέες ετικέτες μπορούν να εξάγονται ευκολότερα απ' ό,τι οι αρχικές φιάλες.

25. Δεν θεωρώ πειστικά τα επιχειρήματα αυτά. Στις διαδικασίες βάσει του άρθρου 177 της Συνθήκης, το Δικαστήριο είναι κατ' αρχήν υποχρεωμένο να απαντά στα υποβαλλόμενα από το εθνικό δικαστήριο ερωτήματα. Όταν υποστηρίζεται ότι δεν χρειάζεται να δοθεί απάντηση στα υποβληθέντα ερωτήματα, το Δικαστήριο δεν θα δώσει απάντηση μόνον όταν τα ερωτήματα αυτά είναι προδήλως άσχετα προς τη διαφορά ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου [10]. Στην παρούσα υπόθεση, το Hoge Raad θεωρεί αποδεδειγμένο, ή τουλάχιστον πιθανολογεί, ότι, αν επιβληθούν οι επιδιωκόμενες από τις Ballantine κ.λπ. απαγορεύσεις λόγω παραβιάσεως της νομοθεσίας περί σημάτων, θα περιοριστεί η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων και, συνεπώς, οι απαγορεύσεις αυτές θα πρέπει να δικαιολογούνται βάσει του άρθρου 36 της Συνθήκης. Δεν βλέπω κανένα λόγο για τον οποίο το Δικαστήριο δεν θα έπρεπε να δεχθεί τη συλλογιστική αυτή. Ακόμη και αν δεν είναι εντελώς σαφές αν οι επιδιωκόμενες από τις Ballantine κ.λπ. απαγορεύσεις θα εμποδίζουν τον Loendersloot να εισάγει σκωτσέζικα ουίσκι στις Κάτω Χώρες, δεν πρέπει τουλάχιστον να λησμονείται ότι ζητείται, μεταξύ άλλων, να απαγορευθεί στον Loendersloot η εξαγωγή των φιαλών με νέες ετικέτες σε ορισμένα κράτη μέλη (και συγκεκριμένα τη Γαλλία, την Ισπανία, την Ιταλία και το Ηνωμένο Βασίλειο). Αν η απαγόρευση αυτή επιβληθεί, τούτο θα συνιστά προφανώς μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος προς ποσοτικό περιορισμό επί των εξαγωγών, που διέπεται από το άρθρο 34 της Συνθήκης. Επομένως, το Hoge Raad

10 — Βλ., π. χ., την απόφαση της 11ης Ιουλίου 1991 στην υπόθεση C-368/89, Crispoltoni (Συλλογή 1991, σ. I-3695, σκέψη 11).

βασίμως υπέβαλε στο Δικαστήριο το ερώτημα σχετικά με τη δικαιολόγηση βάσει του άρθρου 36.

26. Όσον αφορά το επιχείρημα ότι ο Loendersloot έχει πλήρως το δικαίωμα να εξάγει φιάλες επί των οποίων δεν έχουν επικολληθεί νέες ετικέτες, τα ερωτήματα του Hoge Raad πρέπει να εξεταστούν βάσει της υποθετικής περιπτώσεως ότι η παράλληλη εμπορία των εν λόγω προϊόντων είναι δυνατή μόνον αν επικολλώνται επ' αυτών νέες ετικέτες. Αν η υπόθεση αυτή αποδειχθεί ορθή (πράγμα το οποίο εναπόκειται στα εθνικά δικαστήρια να κρίνουν), τότε η επίκληση εκ μέρους των Ballantine κ.λπ. των δικαιωμάτων τους επί του σήματος για να εμποδίζουν την επικόλληση νέων ετικετών λειτουργεί σαφώς ως εμπόδιο στο εμπόριο, το οποίο πρέπει να δικαιολογείται βάσει του άρθρου 36 της Συνθήκης.

Τα ερωτήματα του Hoge Raad

27. Θα εξετάσω τώρα τα υποβληθέντα από το Hoge Raad ερωτήματα. Τα ζητήματα που τίθενται με τα ερωτήματα αυτά είναι ουσιαστικά τα εξής:

α) Έχει το δικαίωμα ο δικαιούχος σήματος, αφού τα εμπορεύματα έχουν διατεθεί στο εμπόριο από τον ίδιο ή με τη συναίνεσή του, να απαγορεύει την αφαίρεση των ετικετών που φέρουν το σήμα και την αντικατάστασή τους με παρόμοιες ετικέτες, όταν δεν αλλοιώνεται η κατάσταση του προϊόντος; Έχει σημασία για την απάντηση στο ερώτημα αυτό το αν έχει παραλειφθεί από την ετικέτα η λέξη pure και έχει αντικατασταθεί το όνομα του εισαγωγέα με άλλο όνομα;

β) Αν ο δικαιούχος του σήματος έχει αυτό το δικαίωμα, αποτελεί η άσκησή του συγκεκαλυμμένο περιορισμό του εμπορίου με σκοπό την τεχνητή στεγανοποίηση της αγοράς, όταν με την άσκηση του δικαιώματος αυτού εμποδίζεται η αφαίρεση των αριθμών αναγνωρίσεως που χρησιμοποιούνται για τον έλεγχο των παράλληλων εισαγωγών; Τι σημασία πρέπει να προσδοθεί στο γεγονός ότι οι αριθμοί αναγνωρίσεως έχουν τοποθετηθεί είτε βάσει νομικής υποχρεώσεως είτε εκουσίως για να καθίσταται δυνατή η απόσυρση του προϊόντος, για τον περιορισμό της ευθύνης του δικαιούχου του σήματος για το προϊόν ή για την πάταξη της παραποιήσεως ή απλώς για την πάταξη της παράλληλης εμπορίας;

28. Νομίζω ότι οι απαντήσεις στα ερωτήματα αυτά απορρέουν εν μέρει από τις προαναφερθείσες αρχές που θεσπίστηκαν από το Δικαστήριο με τις προηγούμενες αποφάσεις του, συγκεκριμένα τις αποφάσεις Hoffmann-La Roche [11] και Bristol-Myers Squibb [12]. Η βασική αρχή η οποία απορρέει από τις αποφάσεις αυτές φαίνεται να είναι η εξής: ο δικαιούχος σήματος δεν μπορεί να επικαλείται τα δικαιώματά του επί του σήματος για να εμποδίζει παράλληλο εισαγωγέα να επανασυσκευάζει τα εμπορεύματα που φέρουν το σήμα και να επανατίθετει το σήμα στα επανασυσκευασθέντα εμπορεύματα, όταν αποδεικνύεται ότι η

11 — Προαναφερθείσα στην υποσημείωση 3.
12 — Προαναφερθείσα στην υποσημείωση 4.

άσκηση του δικαιώματος επί του σήματος από τον δικαιούχο θα συνέβαλλε στην τεχνητή στεγανοποίηση των αγορών των κρατών μελών, υπό τον όρο ότι κατά την επανασυσκευασία αυτή:

i) δεν θίγεται η εγγύηση σχετικά με την προέλευση του προϊόντος·

ii) δεν αλλοιώνεται η αρχική κατάσταση του προϊόντος· και

iii) δεν προσβάλλεται η φήμη του σήματος.

Επισημαίνεται ότι ακόμη και αυτή η τελευταία απαίτηση, που αφορά τη φήμη του σήματος, μπορεί μέχρις ορισμένου βαθμού να θεωρηθεί ότι σχετίζεται με την εγγύηση προελεύσεως, που είναι η βασική λειτουργία του σήματος, εφόσον η ακατάλληλη παρουσίαση του επανασυσκευασθέντος προϊόντος θα μπορούσε ασφαλώς να προκαλέσει σύγχυση στους καταναλωτές ως προς την προέλευση του προϊόντος.

29. Όσον αφορά την τρίτη και την τέταρτη προϋπόθεση που θεσπίστηκαν με την απόφαση Hoffmann-La Roche, δηλαδή ότι πρέπει να ειδοποιείται ο δικαιούχος του σήματος πριν από τη θέση σε κυκλοφορία του επανασυσκευασθέντος εμπορεύματος και να αναγράφεται στη νέα συσκευασία από ποιον έχει επανασυσκευαστεί το προϊόν, νομίζω ότι πρόκειται απλώς για πιο συγκεκριμένες και λεπτομερείς προϋποθέσεις που σκοπούν να διασφαλίσουν, τουλάχιστον στην περίπτωση των φαρμακευτικών προϊόντων, ότι έχει τηρηθεί η βασική αρχή, η οποία διατυπώθηκε ανωτέρω.

30. Η μέχρι τώρα νομολογία του Δικαστηρίου σε θέματα επανασυσκευασίας αφορά τα φαρμακευτικά προϊόντα, ενώ η παρούσα υπόθεση αφορά την εκ νέου επικόλληση ετικετών σε οινοπνευματώδη ποτά, συγκεκριμένα σε ουίσκι. Δεν βλέπω κανένα λόγο να διακρίνουμε, όσον αφορά τη βασική αρχή, μεταξύ των διαφόρων κατηγοριών προϊόντων. Η λογική παραμένει η ίδια: το δικαίωμα του δικαιούχου του σήματος να καθορίζει τον τρόπο παρουσιάσεως των εμπορευμάτων του πρέπει υπό ορισμένες συνθήκες να υποχωρεί έναντι των επιταγών της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, με την επιφύλαξη πάντοτε ορισμένων προϋποθέσεων οι οποίες είναι αναγκαίες για να διαφυλάσσεται η βασική λειτουργία του σήματος.

31. Ο τρόπος όμως με τον οποίο εφαρμόζεται η αρχή αυτή μπορεί να διαφέρει αναλόγως των περιστάσεων. Διαφορετικές εκτιμήσεις μπορούν να ισχύουν για διαφορετικά προϊόντα. Παραδείγματος χάριν, στην υπόθεση Bristol-Myers Squibb ήταν σημαντικό το γεγονός ότι η αρχική κατάσταση ή ο αρχικός προορισμός των εν λόγω φαρμακευτικών προϊόντων θα μπορούσε να διακυβεύεται από την παράλειψη ορισμένων σημαντικών πληροφοριών αφορωσών τη φύση, τη σύνθεση, το αποτέλεσμα, τη χρήση ή την εναποθήκευση του προϊόντος· τέτοιου είδους εκτιμήσεις μπορεί να είναι λιγότερο σημαντικές στην παρούσα υπόθεση.

32. Ομοίως, ενδέχεται να μην πρέπει να θεωρηθεί ότι η τρίτη και η τέταρτη από τις προϋποθέσεις που τέθηκαν με την απόφαση Hoffmann-La Roche, οι οποίες οπωσδήποτε μπορεί να είναι πρωταρχικής σημασίας ως προς τα φαρμακευτικά προϊόντα, ισχύουν εξίσου για όλα τα προϊόντα και ανεξαρτήτως των διαφορών του περιεχομένου της νέας ετικέτας έναντι της παλαιάς — δηλαδή οσοδήποτε μικρές και αν είναι. Στην παρούσα υπόθεση, δεν χρειάζεται να εξεταστεί το ζήτημα αυτό, εφόσον το Hoge Raad δεν υπέβαλε ερωτήματα ως προς τις προϋποθέσεις αυτές.

33. Εν πάση περιπτώσει, κατά τη γνώμη μου, το Δικαστήριο θα υπερέβαινε τις εξουσίες που του απονέμονται από το άρθρο 177 της Συνθήκης, αν έκρινε όλες τις πτυχές της επανασυσκευασίας και της επικολλήσεως νέων ετικετών στην οποία μπορούν να προβούν οι παράλληλοι εισαγωγείς όσον αφορά διάφορα είδη προϊόντων. Αφού το Δικαστήριο θεσπίσει τη βασική αρχή ή τις βασικές αρχές, στα εθνικά δικαστήρια εναπόκειται να εφαρμόζουν τις αρχές αυτές στις υποθέσεις των οποίων έχουν επιληφθεί.

34. Όσον αφορά τη φήμη του σήματος, το Δικαστήριο έχει δώσει τις απαραίτητες κατευθυντήριες γραμμές με την απόφαση Bristol-Myers Squibb, με την οποία τόνισε τη σημασία της παρουσιάσεως των φαρμακευτικών προϊόντων για τη δημιουργία εμπιστοσύνης στο κοινό ως προς την ποιότητα και την αρτιότητα των προϊόντων και επισήμανε ότι μια ελαττωματική, προχειροφτιαγμένη ή κακής ποιότητας συσκευασία θα μπορούσε να βλάψει τη φήμη του σήματος. Είναι βέβαιο ότι, στην περίπτωση του μεγάλης φήμης σκωτσέζικου ουίσκι, οποιαδήποτε μορφή μη προσεγμένης επανασυσκευασίας (περιλαμβανομένης της επικολλήσεως ετικετών) μπορεί να βλάψει τη φήμη του σήματος. Δεν πρέπει όμως να λησμονείται ότι η εκ νέου επικόλληση ετικετών επιτρέπεται, εν πάση περιπτώσει, μόνο σε περιορισμένη έκταση, όταν είναι απαραίτητη για τη διευκόλυνση των παράλληλων εισαγωγών· επομένως, δεν τίθεται το ζήτημα ουσιαστικής αλλοιώσεως της εικόνας του προϊόντος. Θα ήθελα να προσθέσω ότι, εν πάση περιπτώσει, η επίδικη εν προκειμένω αλλαγή ετικετών στην παρούσα υπόθεση φαίνεται να μεταβάλλει την παρουσίαση του προϊόντος λιγότερο από ό,τι η επίδικη στην Bristol-Myers Squibb επανασυσκευασία. Αν έπρεπε να τεθεί το ζήτημα αυτό, νομίζω ότι το εθνικό δικαστήριο θα έπρεπε να σχηματίσει την πεποίθηση, προτού απαγορεύσει την εκ νέου επικόλληση ετικετών, ότι αλλοιώνεται σημαντικά η παρουσίαση του προϊόντος και ότι η αλλοίωση αυτή θα μπορούσε να βλάψει τη φήμη του σήματος.

35. Συγκεκριμένα, το Hoge Raad υποβάλλει ερωτήματα ως προς τρία ζητήματα:

α) την αφαίρεση της λέξεως pure από τα προϊόντα επί των οποίων έχουν τεθεί εκ νέου ετικέτες·

β) την αντικατάσταση του ονόματος του εισαγωγέα με άλλο όνομα· και

γ) την αφαίρεση των ενδείξεων αναγνωρίσεως.

36. Και τα τρία ζητήματα πρέπει να εξεταστούν ενόψει της πρώτης προϋποθέσεως που τέθηκε με την απόφαση Hoffmann-La Roche, δηλαδή της τεχνητής στεγανοποιήσεως των αγορών των κρατών μελών. Όσον αφορά την παράλειψη της λέξεως «pure», ο Loendersloot ισχυρίζεται ότι η λέξη αυτή δεν επιτρέπεται να χρησιμοποιείται βάσει της νομοθεσίας ορισμένων από τις χώρες προς τις οποίες εξάγει (δεν έχει διευκρινίσει ποιες).

37. Νομίζω ότι η απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση Bristol-Myers Squibb, η οποία εκδόθηκε ενώ εκκρεμούσε η παρούσα διαδικασία, παρέχει την κατάλληλη καθοδήγηση επί του θέματος αυτού. Με την απόφαση αυτή το Δικαστήριο έκρινε τα εξής:

«Συναφώς, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η άσκηση του δικαιώματος επί του σήματος από τον δικαιούχο του, με σκοπό να απαγορευθεί η εμπορία υπ' αυτό το σήμα των προϊόντων που έχουν επανασυσκευασθεί από τρίτον, θα συνέτεινε στη στεγανοποίηση των αγορών μεταξύ των κρατών μελών, ιδίως στην περίπτωση που ο δικαιούχος διαθέτει στην αγορά διαφόρων κρατών μελών το ίδιο φαρμακευτικό προϊόν σε διαφορετικές συσκευασίες, το δε προϊόν, με τη μορφή που διατίθεται από τον δικαιούχο του σήματος στην αγορά ενός κράτους μέλους, δεν μπορεί να εισαχθεί και να διατεθεί στην αγορά άλλου κράτους μέλους από παράλληλο εισαγωγέα.

Επομένως, ο δικαιούχος του σήματος δεν μπορεί να αντιταχθεί στην επανασυσκευασία του προϊόντος που συνίσταται στην τοποθέτησή του εντός νέας εξωτερικής συσκευασίας, όταν το μέγεθος της συσκευασίας που χρησιμοποιείται από τον δικαιούχο στο κράτος μέλος όπου ο εισαγωγέας αγόρασε το προϊόν δεν μπορεί να διατεθεί στην αγορά του κράτους μέλους εισαγωγής, διότι υπάρχει π. χ. ρύθμιση που δεν επιτρέπει παρά μόνο συσκευασίες ορισμένου μεγέθους ή ανάλογη εθνική πρακτική ή διότι υπάρχουν διατάξεις περί ασφαλίσεως ασθενείας που εξαρτούν την επιστροφή των ιατρικών εξόδων από το μέγεθος της συσκευασίας ή παγιωμένες πρακτικές εκδόσεως ιατρικών συνταγών, οι οποίες στηρίζονται, μεταξύ άλλων, στα τυποποιημένα μεγέθη που συνιστώνται από επαγγελματικές οργανώσεις και από τους φορείς ασφαλίσεως ασθενείας.

(...)

(...) Ο δικαιούχος μπορεί να αντιταχθεί στην επανασυσκευασία του προϊόντος σε νέα εξωτερική συσκευασία, σε περίπτωση κατά την οποία ο εισαγωγέας είναι σε θέση να επιτύχει τη δημιουργία συσκευασίας η οποία μπορεί να διατίθεται στην αγορά του κράτους μέλους εισαγωγής, τοποθετώντας π. χ. επί της αρχικής εξωτερικής ή εσωτερικής συσκευασίας νέες ετικέτες συντεταγμένες στη γλώσσα του κράτους μέλους εισαγωγής, προσθέτοντας ένα νέο φυλλάδιο οδηγιών χρήσεως ή ενημερωτικό φυλλάδιο στη γλώσσα του κράτους μέλους εισαγωγής ή αντικαθιστώντας ένα πρόσθετο αντικείμενο που δεν μπορεί να τύχει εγκρίσεως στο κράτος μέλος εισαγωγής από ένα παρόμοιο αντικείμενο που έχει λάβει τέτοια έγκριση.» [13]

38. Το Δικαστήριο εξήγησε στη συνέχεια ως εξής τη βασική αρχή που πρέπει να τηρείται κατά την εφαρμογή της προϋπο-

13 — Σκέψεις 52 έως 55.

θέσεως σχετικά με την τεχνητή στεγανοποίηση των αγορών:

«Πράγματι, η εξουσία του δικαιούχου σήματος προστατευομένου σ' ένα κράτος μέλος να αντιτάσσεται στην εμπορία των επανασυσκευασθέντων προϊόντων, εφόσον φέρουν το σήμα αυτό, δεν πρέπει να περιορίζεται παρά μόνο στο μέτρο που η επανασυσκευσία στην οποία έχει προβεί ο εισαγωγέας είναι αναγκαία για τη διάθεση του προϊόντος στην αγορά του κράτους μέλους εισαγωγής.» [14]

39. Επομένως, στην παρούσα υπόθεση εναπόκειται στα εθνικά δικαστήρια να κρίνουν αν η αφαίρεση της λέξεως pure είναι απαραίτητη για την τήρηση των περιορισμών που επιβάλλουν ορισμένα κράτη μέλη στα οποία ο Loendersloot προτίθεται να εξάγει τα εμπορεύματα. Θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η παράλειψη της λέξεως pure ενδέχεται να επηρεάσει τη φήμη του σήματος. Πάντως, τούτο δεν φαίνεται πιθανόν, αν η αφαίρεση της λέξεως απαιτείται από ορισμένα κράτη μέλη.

40. Αντιθέτως, τα δύο άλλα υποβληθέντα από το Hoge Raad ζητήματα απαιτούν από το Δικαστήριο να διευκρινίσει περαιτέρω τις τεθείσες με την Hoffmann-La Roche προϋποθέσεις. Ο Loendersloot ισχυρίζεται ότι το όνομα του εισαγωγέα αντικαθίσταται και ότι οι αριθμοί αναγνωρίσεως αφαιρούνται για να μην μπορούν οι Ballantine κ.λπ. να καταπολεμούν την παράλληλη εμπορία ασκώντας πίεση στους διανομείς τους. Ο ισχυρισμός αυτός αντικρούεται από τις Ballantine κ.λπ., οι οποίες ισχυρίζονται ότι η αναφορά του ονόματος του εισαγωγέα και η χρήση των αριθμών αναγνωρίσεως εξυπηρετεί άλλους, νόμιμους, σκοπούς.

41. Συναφώς, η παρούσα υπόθεση διαφέρει από τις προηγούμενες υποθέσεις, καθόσον η ανάγκη εκ νέου επικολλήσεως ετικετών στα προϊόντα δεν προκύπτει από την ανάγκη να πληρούνται οι απαιτήσεις εμπορίας στο κράτος εισαγωγής, αλλά από την προβαλλόμενη ανάγκη να μην μπορεί ο δικαιούχος του σήματος να παρακολουθεί τη διαδρομή των εμπορευμάτων και να ασκεί πίεση στους διανομείς προκειμένου να εμποδίζει τις παράλληλες εισαγωγές. Πάντως, αν αναφερθούμε στη βασική αρχή επί της οποίας θεμελιώνεται η απόφαση Bristol-Myers Squibb και η οποία παρατέθηκε ανωτέρω στην παράγραφο 38, είναι σαφές ότι, με την επιφύλαξη της τηρήσεως των προϋποθέσεων που σκοπούν να διασφαλίσουν την προέλευση, ποιότητα και φήμη του προϊόντος, ένας εισαγωγέας μπορεί να επικολλά νέες ετικέτες στα προϊόντα, όταν τούτο είναι αναγκαίο για την παράλληλη εμπορία· διαφορετικά, ο δικαιούχος του σήματος θα μπορούσε, επικαλούμενος το δικαίωμά του επί του σήματος, να στεγανοποιεί τεχνητώς τις αγορές των κρατών μελών. Στα εθνικά δικαστήρια εναπόκειται να κρίνουν αν η προϋπόθεση αυτή πληρούται στην παρούσα υπόθεση.

42. Επί του σημείου αυτού, είναι επίσης χρήσιμο να παρατεθεί η ακόλουθη κρίση του Δικαστηρίου στην απόφαση Bristol-Myers Squibb:

«(...) η χρησιμοποίηση από το Δικαστήριο της εκφράσεως "τεχνητή στεγανοποίηση των αγορών" δεν σημαίνει ότι ο εισαγω-

14 — Σκέψη 56.

γέας οφείλει να αποδείξει ότι ο δικαιούχος του σήματος, θέτοντας σε κυκλοφορία, εντός διαφόρων κρατών μελών, το ίδιο προϊόν σε διαφορετικές συσκευασίες, επεδίωκε εσκεμμένα να στεγανοποιήσει τις αγορές μεταξύ των κρατών μελών. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο, διευκρινίζοντας ότι πρέπει να πρόκειται για τεχνητή στεγανοποίηση, θέλησε να υπογραμμίσει ότι ο δικαιούχος μπορεί πάντοτε να επικαλείται το δικαίωμά του επί του σήματος για να αντιτάσσεται στην εμπορία των επανασυσκευασθέντων προϊόντων, οσάκις τούτο δικαιολογείται από την ανάγκη διασφαλίσεως της ουσιώδους λειτουργίας του σήματος, δεδομένου ότι, στην περίπτωση αυτή, η στεγανοποίηση που προκύπτει δεν μπορεί να θεωρηθεί τεχνητή.» [15]

43. Τέλος, το Hoge Raad ρωτά τι σημασία πρέπει να αποδοθεί στο γεγονός ότι οι αριθμοί αναγνωρίσεως τοποθετούνται στα προϊόντα είτε βάσει νομικής υποχρεώσεως είτε χωρίς τέτοια υποχρέωση, προκειμένου να είναι δυνατή η απόσυρση του προϊόντος, να περιορίζεται η ευθύνη ως προς το προϊόν και να εμποδίζεται η παραποίηση. Είναι σαφές ότι οι αριθμοί αναγνωρίσεως της παρτίδας στην οποία ανήκει το προϊόν μπορεί να εξυπηρετούν νόμιμα δημόσια συμφέροντα, ειδικότερα την προστασία των καταναλωτών. Παραδείγματος χάριν, το άρθρο 2 της οδηγίας 89/396/ΕΟΚ του Συμβουλίου [16] απαγορεύει την εμπορία των τροφίμων, αν δεν συνοδεύονται από ένδειξη επιτρέπουσα την αναγνώριση της παρτίδας στην οποία ανήκουν. Πάντως, το ζήτημα μέχρι ποιου σημείου ένας παράλληλος εισαγωγέας μπορεί νομίμως να αφαιρεί αριθμό αναγνωρίσεως, ο οποίος έχει τοποθετηθεί είτε χωρίς να υπάρχει σχετική υποχρέωση είτε βάσει κοινοτικού ή εθνικού κανόνα, λόγω του ότι χρησιμοποιείται για την παρακολούθηση των παράλληλων εισαγωγών, αποτελεί αυτοτελές ζήτημα που βαίνει πέραν του πλαισίου των ερωτημάτων του Hoge Raad, τα οποία αφορούν μόνο την άσκηση των δικαιωμάτων επί του σήματος. Είναι σαφές ότι η αφαίρεση αυτών των αριθμών αναγνωρίσεως δεν μπορεί να ματαιώνεται με την επίκληση μόνον των δικαιωμάτων επί του σήματος.

Συμπέρασμα

44. Επομένως, στα υποβληθέντα από το Hoge Raad ερωτήματα πρέπει κατά τη γνώμη μου να δοθεί η ακόλουθη απάντηση:

«1) Ο δικαιούχος σήματος δεν μπορεί να ασκεί το δικαίωμά του επί του σήματος για να εμποδίζει έναν τρίτο, όσον αφορά τα παραγόμενα από τον

15 — Σκέψη 57.

16 — Οδηγία της 14ης Ιουνίου 1989, σχετικά με τις ενδείξεις ή τα σήματα που επιτρέπουν την αναγνώριση της παρτίδας στην οποία ανήκει ένα τρόφιμο (ΕΕ L 186, σ. 21).

ίδιο τον δικαιούχο οινοπνευματώδη ποτά, να αφαιρεί τις ετικέτες που έχει επιθέσει ο δικαιούχος στις φιάλες και στη συσκευασία τους και οι οποίες φέρουν το σήμα του, μετά την εκ μέρους του εν λόγω δικαιούχου διάθεση των ποτών στην κοινοτική αγορά εντός αυτής της συσκευασίας, και να επικολλά εκ νέου τις ετικέτες, όταν αποδεικνύεται ότι η άσκηση του δικαιώματος επί του σήματος από τον δικαιούχο θα συνέβαλλε στην τεχνητή στεγανοποίηση των αγορών των κρατών μελών, υπό τον όρο ότι κατά την επανασυσκευασία αυτή:

i) δεν θίγεται η εγγύηση σχετικά με την προέλευση του προϊόντος·

ii) δεν αλλοιώνεται η αρχική κατάσταση του προϊόντος· και

iii) δεν προσβάλλεται η φήμη του σήματος.

2) Υπό τις ίδιες προϋποθέσεις, ο δικαιούχος του σήματος δεν μπορεί να ασκεί το δικαίωμά του επί του σήματος για να εμποδίζει την απάλειψη της ενδείξεως pure, που περιλαμβάνεται στις αρχικές ετικέτες, ή/και την αντικατάσταση του ονόματος του εισαγωγέα με άλλο όνομα.

3) Υπό τις ίδιες προϋποθέσεις, ο δικαιούχος του σήματος δεν μπορεί να ασκεί το δικαίωμά του επί του σήματος για να εμποδίζει την αφαίρεση των ειδικών ενδείξεων αναγνωρίσεως που ο ίδιος έχει προσθέσει πάνω στις ετικέτες ή στο πίσω μέρος τους.»